

ORKUSTOFNUN

Hola SN-12 á Seltjarnarnesi. Borun, prófanir
og vinnslueiginleikar

Vigdís Harðardóttir, Hrefna Kristmannsdóttir

Greinargerð VH-HK-99-01B

02-11-1999

Greinargerð
VH/HK-1999/01. *B*
Verknr.8-610-111

**HOLA SN-12 Á SELTJARNARNESI
BORUN, PRÓFANIR OG VINNSLUEIGINLEIKAR.**

1. INNGANGUR

Boraðar hafa verið 12 holur á Seltjarnarnesi, þrjár eftirlits holur, 5 rannsóknar holur og fjórar vinnsluholur eins og sýnt er í töflu 1.

Tafla 1. Borholur Seltjarnarnesi (Hrefna Kristmannsdóttir og Helga Tulinus 1999).

Hola No.	Borun lokið	Dýpt í m	Dýpt fóðringar í m	Tegund holu
SN-1	1967	1282	18,5	eftirlit
SN-2	1965	856	81,5	eftirlit
SN-3	1970	1715	99	eftirlit*
SN-4	1972	2025	172	vinnsla
SN-5	1981	2207	168	vinnsla
SN-6	1985	2701	414	vinnsla
SN-7	1993	154	#	rannsóknar
SN-8	1993	153	#	rannsóknar
SN-9	1994	132	#	rannsóknar
SN-10	1994	132	#	rannsóknar
SN-11	1994	145	#	rannsóknar
SN-12	1994	2714	791	vinnsla

* fyrrum vinnsluhola, # engin vinnslufóðring

Staðsetning holu SN-12; 25 m sunnan við holu 11, 203 m á milli holu 6 og holu 12 og milli holu 12 og holu 4 eru 150 m (Kristjá Sæmundsson og fl. 1994).

Eftir að borun holunar lauk var ákveðið að geyma, m.a. vegan mikils áfallins kostnaðar við borun, öll gögn varðandi holuna þannig að ekki yrði gefin út endanleg skýrsla um holu 12 allvega á næstunni. Það dróst þetta lengi en til að gögnin töpuðust ekki var ákveðið að draga saman gögnin úr holu 12 í stutta greinagerð og hugsanlega að gefa út skýrslu um gögn úr holum 12 og 6 nú eftir áramótin.

Grein þessi er að öllu leyti samantekt á eldri gögnum um jarðlögin í holu SN-12, þar sem Ásgrímur Guðmundsson sá að mestu um greiningar á jarðlögunum, en greinagerðir um hitamælingar og afkastaprófun hafa þegar verið birtar (Helga Túlinius 1994 og 1995, Guðni Axelsson og fl. 1994, Hrefna Kristmannsdóttir 1995).

2. BORUN HOLUNNAR

Byrjað var að bora holu SN-12 á Seltjarnarnesi 7. júlí 1994. Narfi frá Jarðborunum h.f. boraði með $17 \frac{1}{2}$ " krónu niður á 104,6 m dýpi og var sa hluti fóðraður með $13\frac{3}{8}$ " fóðringu. Borun gekk rólega fyrstu dagana. Þegar komið var niður á rúmlega 40 m dýpi fór krónan að láta illa og festast og stafaði það af lélegum stýringum. Úr því var bætt daginn eftir og var borun haldið áfram fimmtudaginn 14. júlí og boraðir tærir 40 m yfir daginn í auðboranlegum setlögum. Hægði þá á boruniinni og var komið niður á 100 m dýpi þegar hætt var að kvöldi föstudagsins 15. júlí. Skortur á sápu olli því að borun var hætt og varð

því endanlegt dýpi 104,6 m og var það í miðju hraulagi samanber jarðlagagreiningu holu SN-11. Lauk þessum áfanga sunnudaginn 17. júlí með steypingu fóðringarinnar.

Jötunn tók svo við og byrjaði að bora 7. ágúst, borað var með $12\frac{1}{2}$ " borkrónu. Álagið var lítið og gekk borunin rólega og vandræðalaust. Skolvatn, 6 l/s, tapaðist á 458 m dýpi og á um 700 m dýpi töpuðust 4 l/s til viðbótar. Þann 17. ágúst var fóðrunardýpinu 791 m náð og nam skoltapið $5\frac{1}{2}$ l/s. Fóðrað var með soðnum $10\frac{3}{4}$ " rörum. Gekk steyping fóðringarinnar mjög vel. Holan tók við um 60 m^3 af steypu, sem er þrefalt meira magn en víddarmælingin hafði sagt til um. Steypan sem umfram var hefur tapast út í æðar. Fyrir fóðringu var holan hitamæld, víddar- og jarðlagamæld.

Borun vinnsluhluta holunnar, með $9\frac{1}{2}$ " borkrónu, hófst þann 25. ágúst 1994. Áfram var borað með litlu á lagi og gekk borun áfallalítið niður í botn, á 2714 m dýpi. Aðeins varð vart við óveruleg skoltöp í borun vinnsluhlutans. Borun lauk þann 7. október og var holan þá hita-, víddar- og jarðlagamæld. Halli borholunnar var mældur jafnhliða borun og reyndist hann vera innan leyfilegara marka eins og sjá má á mynd 2.1

Boraðferð varð til þess að svarf var mjög fint og þétt í holunni og þurfti því að fara í örjunaraðgerðir. Aðgerðir hófust 10/10 1994 (Guðni Axelsson og fl. 1994). Holan opnaðist mjög vel, en undir lok dælingar varð vart við fyrirstöðu og sannprófaði lóðun það. Holan var þá hreinsuð og settur í hana tappi niður fyrir efri æðar til að þrýsta betur á neðri hluta holunnar. Það heppnaðist vel og var holan opin eftir þær aðgerðir.

3. JARÐLÖG

Á mynd 3.1 er sýnt jarðlagasnið holu SN-12. Jarðfræðingarnir Ásgrímur Guðmundsson, Guðmundur Ómar Friðleifsson og Jens Tómasson sáu um alla greiningarnar. Einnig eru sýndar á sömu mynd, krónugerð, fóðring, borhraðinn, víddarmælingar, nifteindamælingar, gammamælingar, viðnámsmælingar og vatnsæðar. Einnig er sýnt þversnið af jarðlögum á Seltjarnarnesi (mynd 3.2), sem birtist fyrst í skýrslu 1977 (Jens Tómasson og fl.) og lítillega endurbætt í skýrslu um holu SN-05 eftir Árnýju Þóru Þórhildsdóttur og fl. (1984). Inn á þetta snið er hola 12 sett til samanburðar.

Yfirborð - 86 m dýpi. Ef frá eru skildir efstu 6 metrarnir, sem eru ummyndað fin- til meðalgrófkornótt baslt, eru að næstu 80 metrarnir að mestu túff, set (S-syrpa á mynd 3.2).

86 - 180 m dýpi. Basaltrík breksía, ummyndað glerjað basalt og fin- til meðalgrófkornótt basalt skiptast á niður á 180 m dýpi (BM á mynd 3.2).

180 - 234 m dýpi. Mjög svipað og að ofan nema að setlög eru komin inn í staðinn fyrir basalríku breksíuna, að öðru leiti skiptist á svipuð jarðög og er í efrihluta holunnar, sem er ummyndað fin- til meðalkorna basalt og ummyndað glerjað basalt (BM/BS á mynd 3.2).

234 - 246 m dýpi. Hér tekur við um 12 m þykkt túfflag (BM á mynd 3.2).

246 - 628 m dýpi. Hér er nær eingöngu að finna ummyndað basalt fin til grófkornótt eða glerjað, en stök þunn setlög sjást. Undan er skilið dýptarbilið 292-338 m þar vantaði svarf. Í 530 metrum er um 5 m þykkt innskotslag (BS á mynd 3.2).

628 - 784 m dýpi. Hér koma um sjö misþykk innskot í basaltstaflann og aðeins eitt þunnt setlag. Staflinn endar svo á um 12 þykkti basaltríkri breksíu (BS/M á mynd 3.2).

Frá 784 m niður í 850 m dýpi byrjar syrpan á um 8-10 m þykku ísúru finkoran bergi. Annað lag svipað á þykkt og ísúrt er að finna á bilinu 820-830 m. Á milli eru þunn ummynduð basaltlög og tvö þunn ísúr lög. Þrjú setlög greinast (BS á mynd 3.2).

Frá 850 m - 1240 m dýpi samnastendur jarðlagastaflinn að mestu úr ummynduðu basalti ýmist glerjuðu eða grófkornóttu. Fersklegt basalt finnst á um 910-910 m dýpi og 920-928 m dýpi. Tvö innskot greindust á dýptarbilinu 1070-1080 m og önnur tvö á 1120-1134 m. Um 8 m þykkt túfflag greindist á um 1220 m dýpi. Frá 850 m að 1240 m greinist ekkert setlag (Bþ1 á mynd 3.2).

1240 - 2238 m dýpi. Hér einkennist staflinn af ummynduðu basalti ýmist meðalgrófkornóttu eða glerjuðu og um 40 setlög milli hraunlaga greinast á þessu dýptar bili. Fjöldi innskota hefur aukist og neðan 1936 m dýpis eru þau orðin um 40 % af staflanum. Frá 1794 m og niður að 1910 m fer fín til meðalkorna basalt að vera meira áberandi (Bþ1 og sennilega BÓ á mynd 3.2).

2238 - 2712 m dýpi. Ofarlega á þessu dýptarbili koma fram fjögur túfflög, 4-6 m að þykkt hvert og eitt súrt 5 m þykkt lag. Setlögin eru að mestu horfin, en þó greinast fjögur lög neðst í staflanum. Mikið er um innskot og neðan 2440 m dýpis er þéttleiki þeirra kominn í um 60 % af jarðlagastaflanum (Bþ2 á mynd 3.2).

Ásgrímur Guðmundsson gerði einfaldað jarðlagasnið af borholunni og fylgir það í stóru broti aftast.

Sé jarðlagasnið af holu 12 borið saman við jarðlagasniðið frá Jens Tómassyni og fl. frá 1977, sést að ekki er auðvelt að skipta holu 12 í syrpurnar sem sýndar eru á mynd 3.2. Er það trúlega vegna mismunandi greininga hvers og eins svo og var greinagnarlykill ekki fyrir hendi á þessum árum. Ágætlega gekk að tengja fyrstu hundruðu metrana. Elliðaársetið kemur fram, svo og basalt - móbergssyrpan og jafnvei basait- setsyrpan, en engin stór móbergskafli er að finna í holu 12. Neðan 500 m dýpis er að finna innskot og tvö ísúr jarðlög og neðan 900 m er nær eingöngu basalt og innskot eru um 50 % staflans neðan 2000 m dýpis.

Annað gróft jarðlagasnið er til af Seltjarnarmessvæðinu þar sem það er tengt við Elliðaárjarðhitasvæðið og Laugarnesjarðhitasvæðið (Guðmundur Ómar Friðleifsson 1990). Jarðlagasniðið af holu SN-12 passar mjög vel inn í þá heildarmynd sem gerð hefur verið af þessum svæðum og þar kemur einnig fram súra bergið sem kemur fram í holu 12.

4. UMMYNDUN

Því miður hefur ekkert verið tekið samna um ummyndunarsteindir í holu SN-12, en á mynd 3.1 eru merkingar eins og R, Ú, Z, G, Pý sem stendur fyrir rautt, útfellingar, zeolíta, grænt og pýrít. Ein greining á XRD-tækið fannst og reyndist vera af kabasíti sem var á 230-250 m dýpi. Nokkuð ber á hvítum myndlausum útfellingum í SN-12.

5. VATNSÆÐAR OG HITI

Samkvæmt jarðlagasniðinu á mynd 3.1 eru vatnsæðar á 22 m, 105 m, 175 m, 460 m (skoltap um 6 l/s), í 714 m (töpuðust um 4 l/s í viðbót), 740 m (allar á bak við fóðringuna), 900 m, 1004 m, 1070 m, 1250 m, 1370 m, 1500 m, 1544 m, 1644 m, 1706 m, 1862 m, 1920 m, 2008 m og 2040 m dýpi.

Meðan á borun holunnar stóð var holan hitamæld. Þetta var í ágúst og september 1994 og er gerð allgóð skil á þessum mæligum í greinagerð eftir Helgu Tulinius (1994) en helstu niðurstaðan var að útreiknaður berghiti á 1336 m og 2170 m dýpi væri um 95°C.

Holan var aftur hitamæld þann 27/1 1995, eða um þremur mánuðum eftir borlok (Helga Tulinius 1995). Mælirinn komst í 2522 m dýpi og mældist 125°C. Einnig komu nokkrar æðar í ljós. Æðin í 1070 m stjórnar þrýstingum í holunni og rennur úr henni niður í 2040 m æðina (mynd 5.1).

Ásgrímur Guðmundsson hitamældi alltaf vatnið í svarfkassnum og eru þær mælingar til og svo og teiknaðar myndir af þeim gögnum (57 blöð). Þessar hitamælingar sýndu allar hitabreytingar skolvatnsins og þar með hvar vatnsæðar var að finna. Bar þeim vel saman við æðar sem fram koma í hitamælingum, en mun fleiri komu fram en þar.

6. EFNASAMSETNING VATNSINS

Í töflu 1 eru sýndar fimm heilgreiningar úr holu SN-12, frá árunum 1995 til 1999. Nokkrar breytingar hafa orðið á efnasamsetningu vatnsins frá árunum 1994 og 1995 fram til dagsins í dag. Í fyrstu var aðalega seltan mæld þ.e. klóríð en það hefur farið lækkandi með tímanum, úr 1900 í 1600 ppm. Þá hefur reglulega verið fylgst með leiðninni en hún gefur svipáðar upplýsingar og klóríðmælingin, en leiðninn hefur verið nokkuð sveiflukennd, sem sýnir innstreymi kaldara og saltaara vatns. Kísillinn hefur hækkað lítillega með árunum og er nú rúmlega 100 ppm. Kalkmettun hefur reiknast aðeins yfir mettunarmörkum að öðru leiti hefur efnasamsetningin verið nokkuð stöðug og svipar til holu 4 (Hrefna Kristmannsdóttir og fl. 1997 og 1998).

7. PRÓFUN OG VINNSLUEIGINLEIKAR HOLU SN-12

Holan var örвуð og afkastaprófuð 11-20. Október 1994 (Guðni Axelsson og fl. 1994). Stærsta vatnsæðin er á um 2040 m dýpi og var um 120 - 130 °C heit og talið gefa um 90% af því sem holan gefur. Á dýptarbilinu 1070 - 1080 m er önnur æð um 80 - 100°C heit. Einnig vottaði fyrir æðum á 1250 - 1260 m, 1500 m og 1920 m. Áætlað var að hiti holunnar yrði á bilinu 115 - 130 °C (mynd 5.1).

Tafla 1. Efnasamsetning vatns úr holu SN-12.

Sýnanúmer Dagsetning	1995 0173 95-10-13	1996 0190 96-08-02	19970683 97-11-10	19980599 98-11-26	19990128 99-04-29
Hitastig °C	95,5	108,8	107,8	107,2	108,4
pH/°C	8,3/22	8,4/23	8,3/22	8,4/22	8,4/23
Heildar karbónat(CO_2)	7,8	10,4	14,1	7,7	5,26
Brennisteinsvetni (H_2S)	0,11	0,11	0,18	0,14	0,15
Bór (B) mg/l	0,26	0,24	0,17	0,18	0,21
Leiðni $\mu\text{S}/\text{cm}$	5320	5080	5420	4640	5470
Súrefni O_2 mg/l	0	0	0	0	0
Kísill (SiO_2) mg/l	98,9	101,4	105,0	101,0	104,6
Heildar uppl. mg/l	3908	3700	2800	3370	3240
Natríum(Na) mg/l	723	630	601	612	607
Kalíum (K) mg/l	14,8	12,4	12,1	12,8	12,6
Magnesíum Mg) mg/l	0,51	0,25	0,27	0,29	0,27
Kalsíum (Ca) mg/l	594	506	491	524	500
Flúoríð (F) mg/l	0,51	0,63	0,68	0,64	0,78
Klóríð (Cl) mg/l	1930	1696	1683	1626	1630
Brómíð (Br) mg/l	-	-	-	5,5	-
Súlfat (SO_4) mg/l	310	283	221	293	286
Ál (Al) mg/l	0,007	0,016	0,022	0,015	0,028
Járn (Fe) mg/l	0,037	0,004	0,064	0,074	0,003
Mangan (Mn) mg/l	0,014	0,007	0,011	0,0109	0,0090
δD %	-	-	-73,7	-72,6	-
$\delta\text{D}^{18\text{O}}$ %	-10,37	-10,42	-10,53	-10,44	-
kalsedónhiti °C *	108	109	112	109	-

* Fournier, 1977.

Dæluprófun á holunni var gerð 13. - 26. Október 1995 og voru helstu niðurstöðurnar þær að dæla má 30 -35 l/s úr holunni, jafnvæl meira (Hrefna Kristmannsdóttir 1995). Einnig var greint klóríð, kísill og leiðni í nokkrum vatnssýnum og reyndist klóríð vera um 2000 ppm eða nokkuð hátt en fór lækkandi með hita. Leiðnin var einnig há og sveiflaðist frá 4000 til 6000 $\mu\text{S}/\text{cm}^2$. Nokkrar sveiflur voru á styrk kísilsins (98-101 ppm), sem beinti til þess að jafnvægi hefði ekki náðst í holunni. Heildargreiningu á vatninu var þá ólokið en sýrustig, seltu- og karbónatsyrkur var mjög svipað og í holu SN-6. Eins og fram kom hér á undan reyndist efnasamsetning vatnsins og hitastig mjög svipuð og var í holu SN-04 á síðustu árum fyrir borun SN-12.

Eins og fram kemur í vinnslueftirlits skýrslum 1996, 1997 og 1998 (Hrefna Kristmannsdóttir og fl.) hefur hola SN-12 verið aðalvinnsluhola veitunnar öll þessi ár en hinar holurnar eru notaðar eftir því sem vatnsþörfin breytist. Síðan hola SN-12 var boruð hefur efnasamsetning holu SN-4 breyst verulega og kólnaði í kjölfarið. Áhrif á vinnslu á holu SN-6 hafa reynst miklu minni (Hrefna Kristmannsdóttir og fl. 1996), en sú hola hefur reyndar verið lítið í notkun á þessum árum. Segja má að hola SN-12 hafi uppfyllt flestar þar væntingar sem gerðar voru til hennar. Hún er reyndar ívíð kaldar og saltari en búist hafði verið við, en við nánari skoðun er ekki ósennilegt að hola sem boruð er í miðju uppstreymis í hringrásarkerfi jarðhitasvæðisins sé kaldar en við jaðrana vegna meira varmanáms og jafnframt saltara vegna meiri hræringar vatns, einnig innstreymis af köldum sjó.

8. HEIMILDIR

Fournier, R. O., 1977: Chemical geothermometers and mixing models for geothermal systems. *Geothermics* 5, 41-50.

Guðmundur Ómar Friðleifsson 1990. Jarðfræði Laugarnessvæðisins í Reykjavík. Orkustonun, OS-90035/JHD-07, 63 bls.

Guðni Axelsson, Hrefna Kristmannsdóttir, Ásgrímur Guðmundsson, Jens Tómasson, Jósef Hólmjárn og Sæbór L. Jónsson 1994. Afkastaprófun holu SN-12 á Seltjarnarnesi. Frumniðurstöður. OS-94046/JHD-26 B, 13 bls.

Helga Tulinius 1994. Hita- og upphitunarmælingar í holu SN-12, Seltjarnarnesi, greinargerð Htul-94/01, 8 bls.

Hrefna Kristmannsdóttir 1995. Dæluprófun holu SN-12 á Seltjarnarnesi. Unnið fyrir Hitaveitu Seltjarnarness Orkustofnun, Jarðhitadeild, greinargerð HK-9510, 15 bls.

Hrefna Kristmannsdóttir, Helga Tulinius og Magnús Ólafsson 1996. Hitaveita Seltjarnarness, vinnslueftirlit 1995-1996. Orkustofnun, OS-96083/JHD-48 B.

Hrefna Kristmannsdóttir, Sigvaldi Thordarson og Magnús Ólafsson 1997. Hitaveita Seltjarnarness, vinnslueftirlit 1996-1997. Orkustofnun, OS-97078, 28 bls.

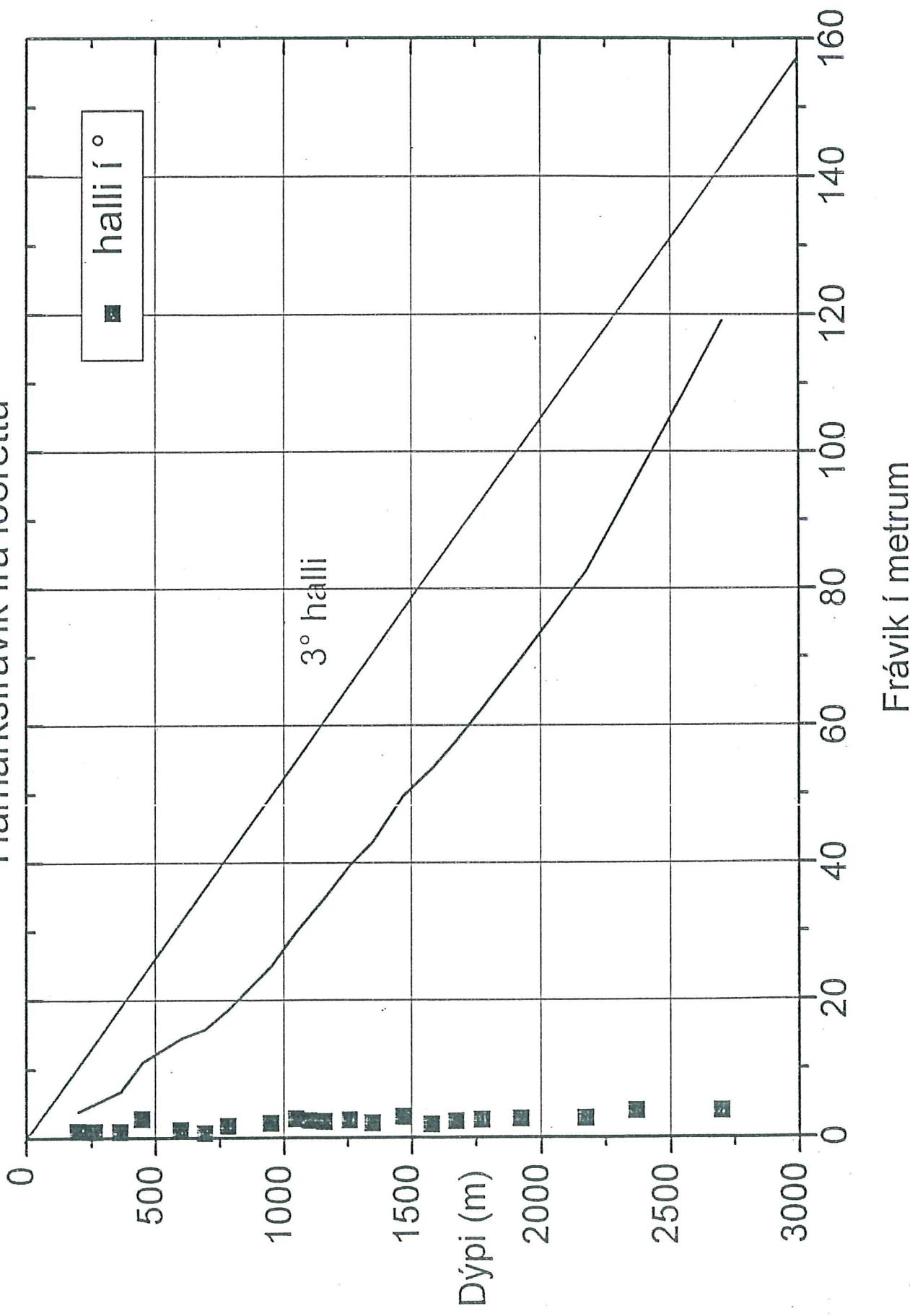
Hrefna Kristmannsdóttir, Sigvaldi Thordarson og Magnús Ólafsson 1998. Hitaveita Seltjarnarness, vinnslueftirlit 1996-1997. Orkustofnun, OS-98076, 27 bls.

Jens Tómasson, Þorsteinn Þorsteinsson, Hrefna Kristmannsdóttir og Ingvar Birgir Friðleifsson 1977. Höfuðborgarsvæði - jarðhitarannsóknir 1965 -1973. Orkustonun, OSJHD 7703. 109 bls.

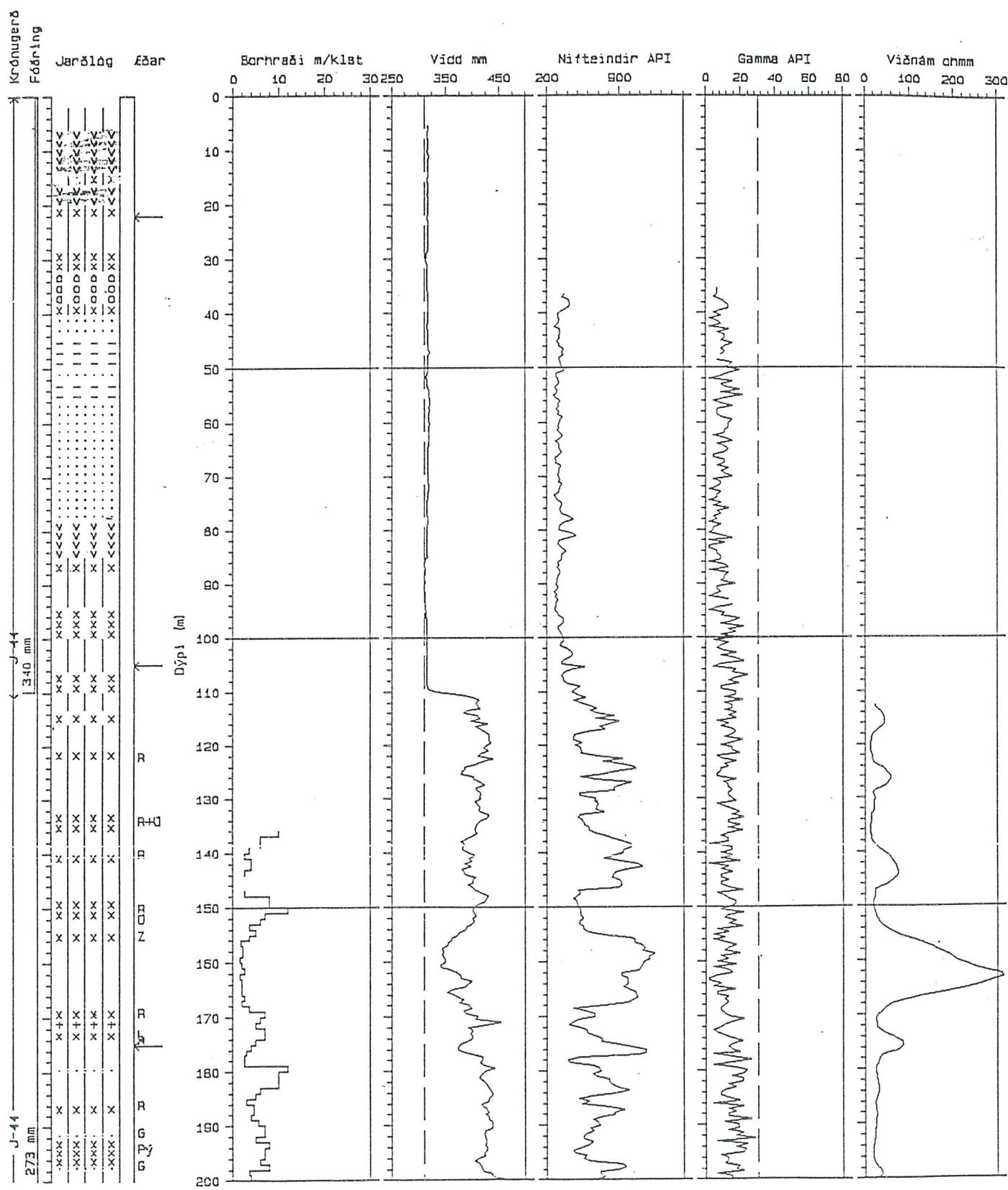
Kristjá Sæmundsson, Ásgrímur Guðmundsson og Hrefna Kristmannsdóttir 1994. Hitastigulsboranir á Seltjarnarnesi og staðsetning holu 12, greinargerð KS/ÁG/HK-94/15, 8 bls.

Seltjarnarnes hola SN-12

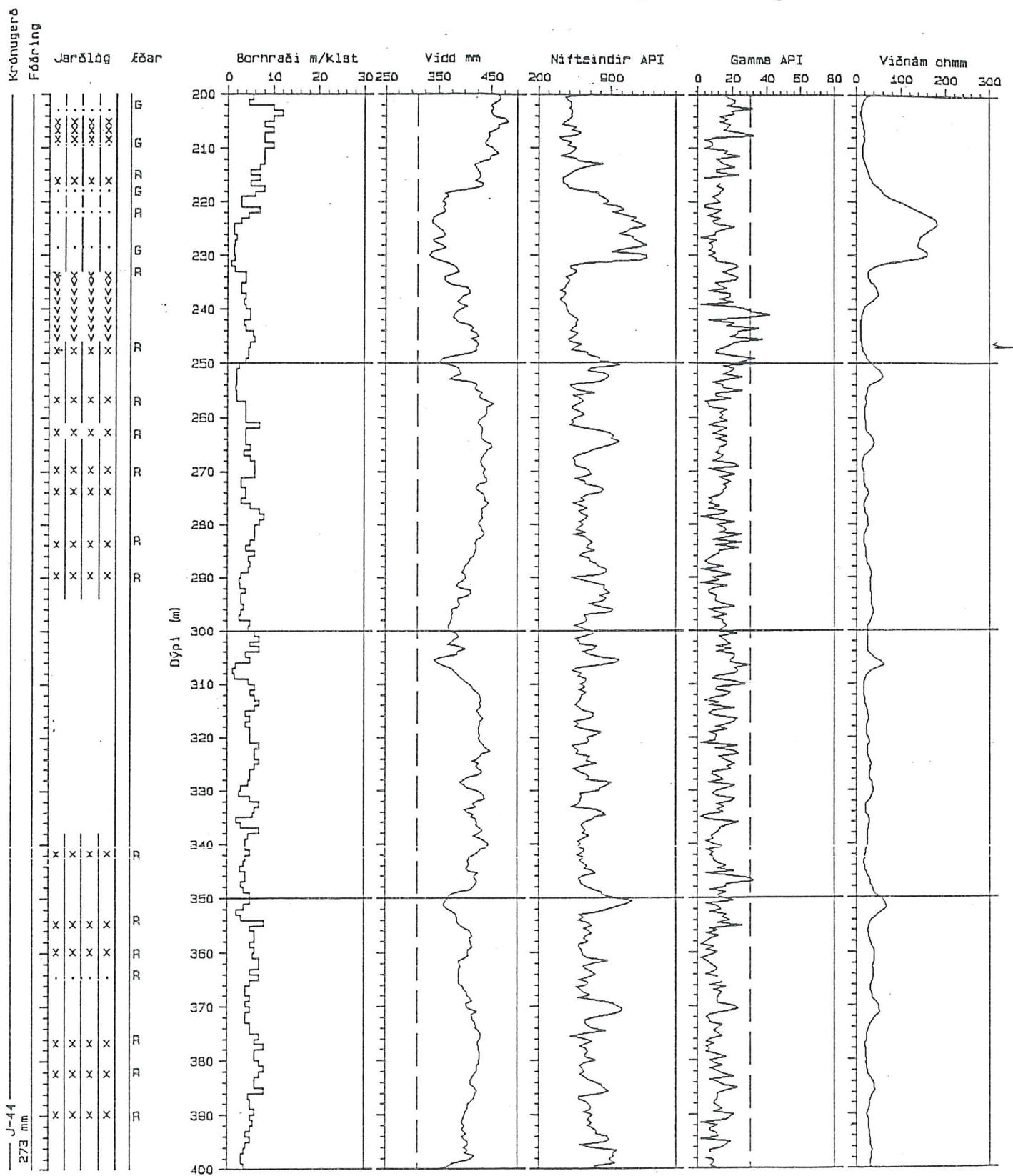
Hámarksfrávik frá lóðréttu

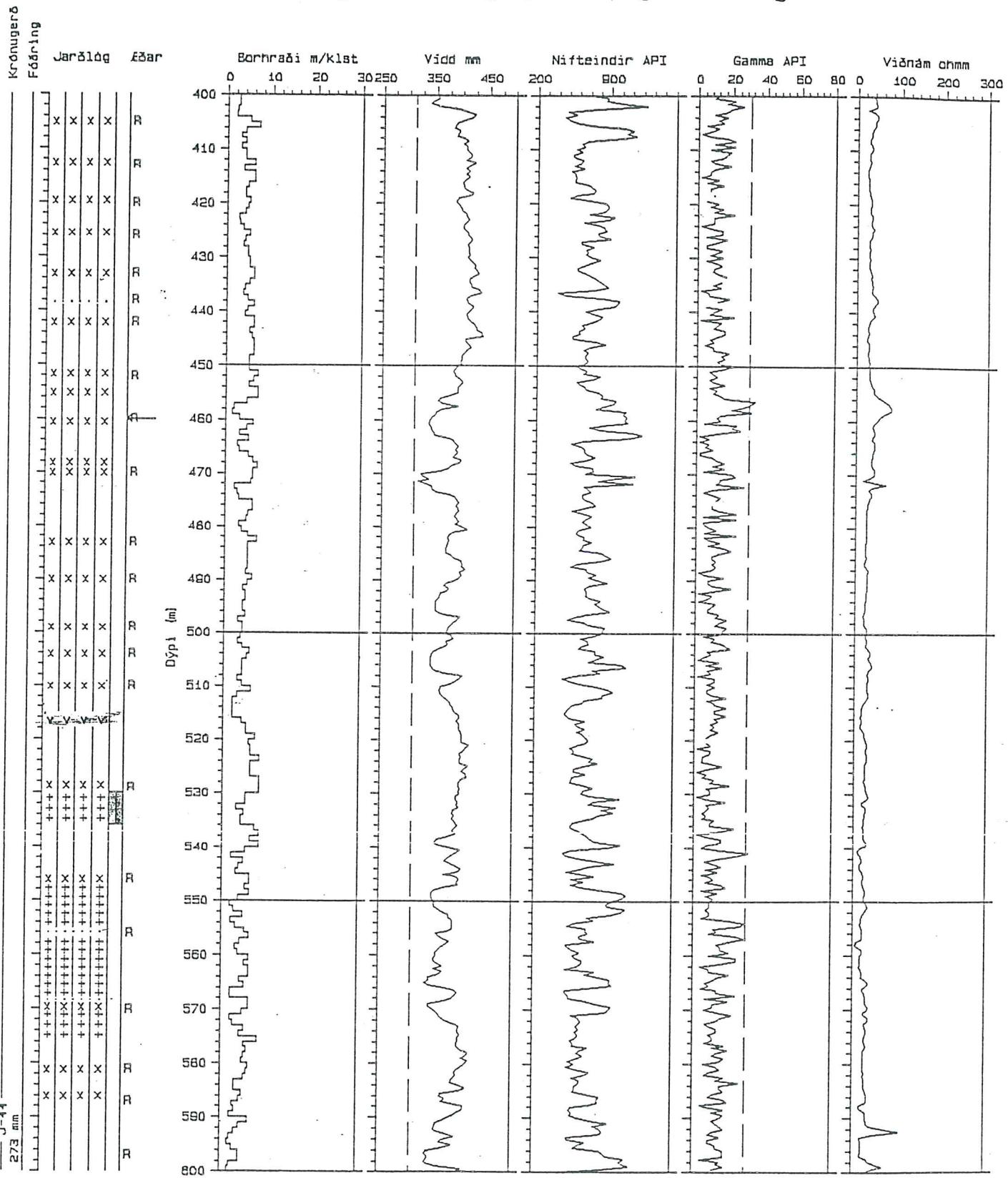
Mymal 2.1

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

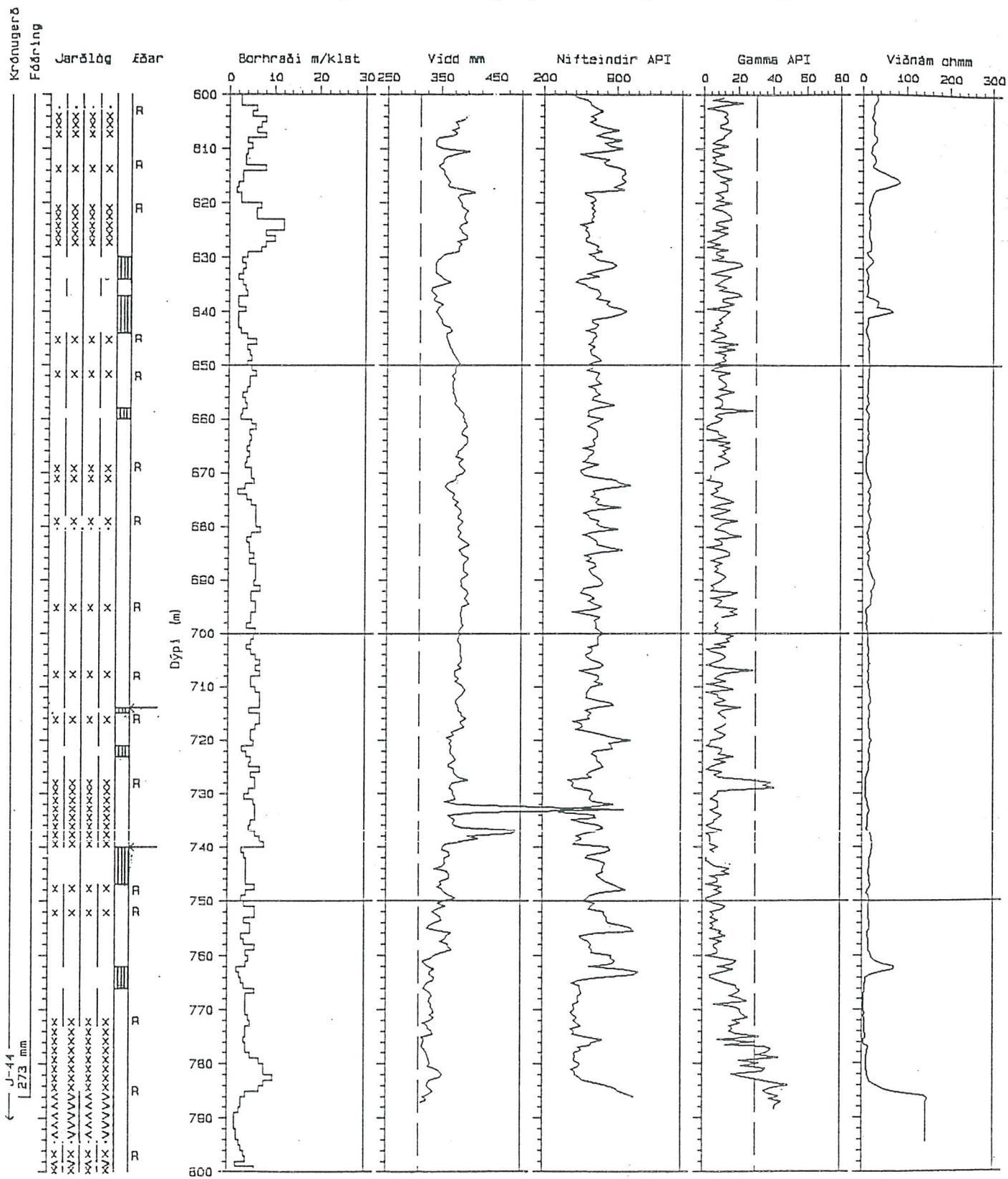

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

JHD-JF-1100 ÅSG
Thu Feb 2 17:51:35 1985

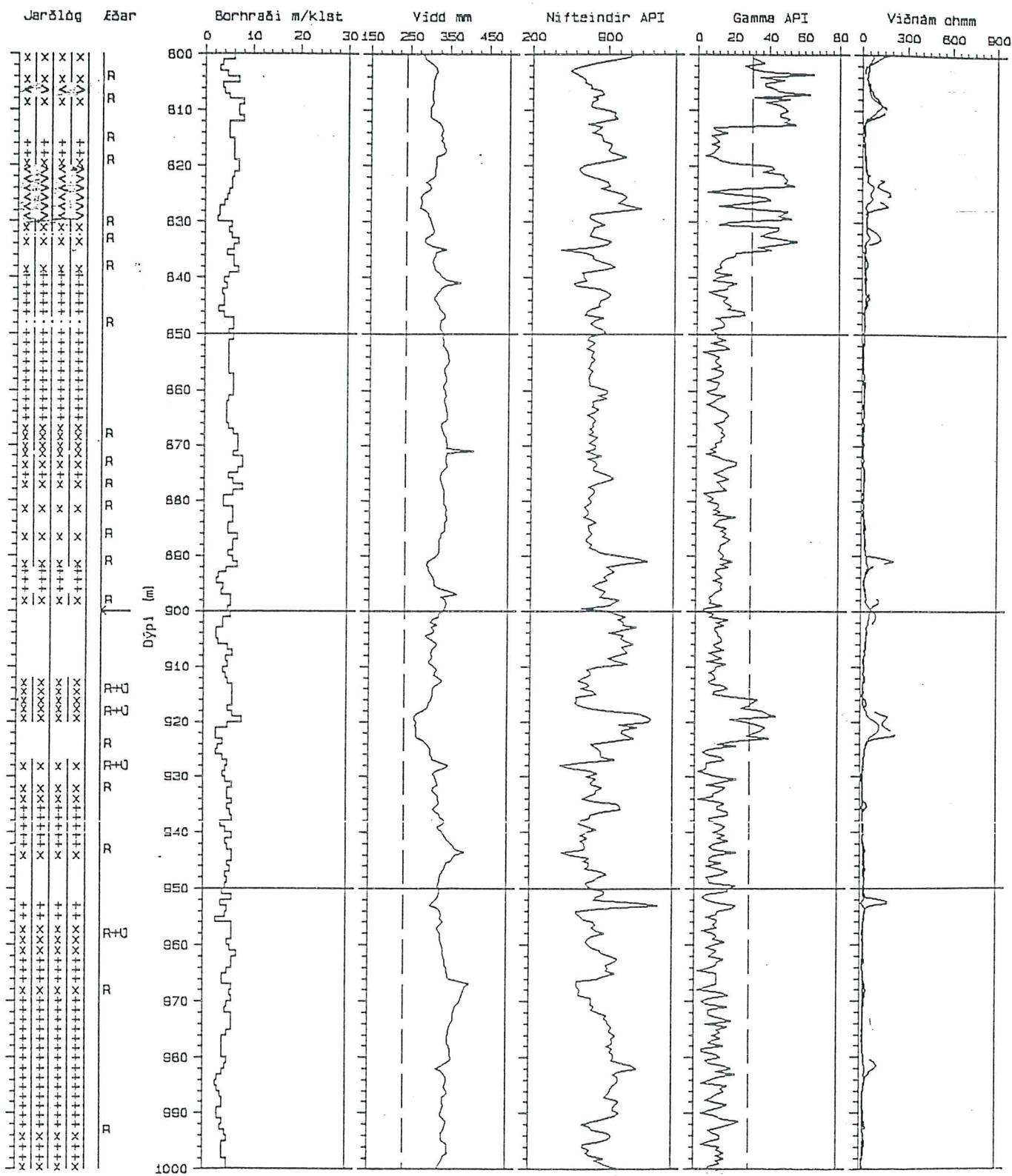
Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

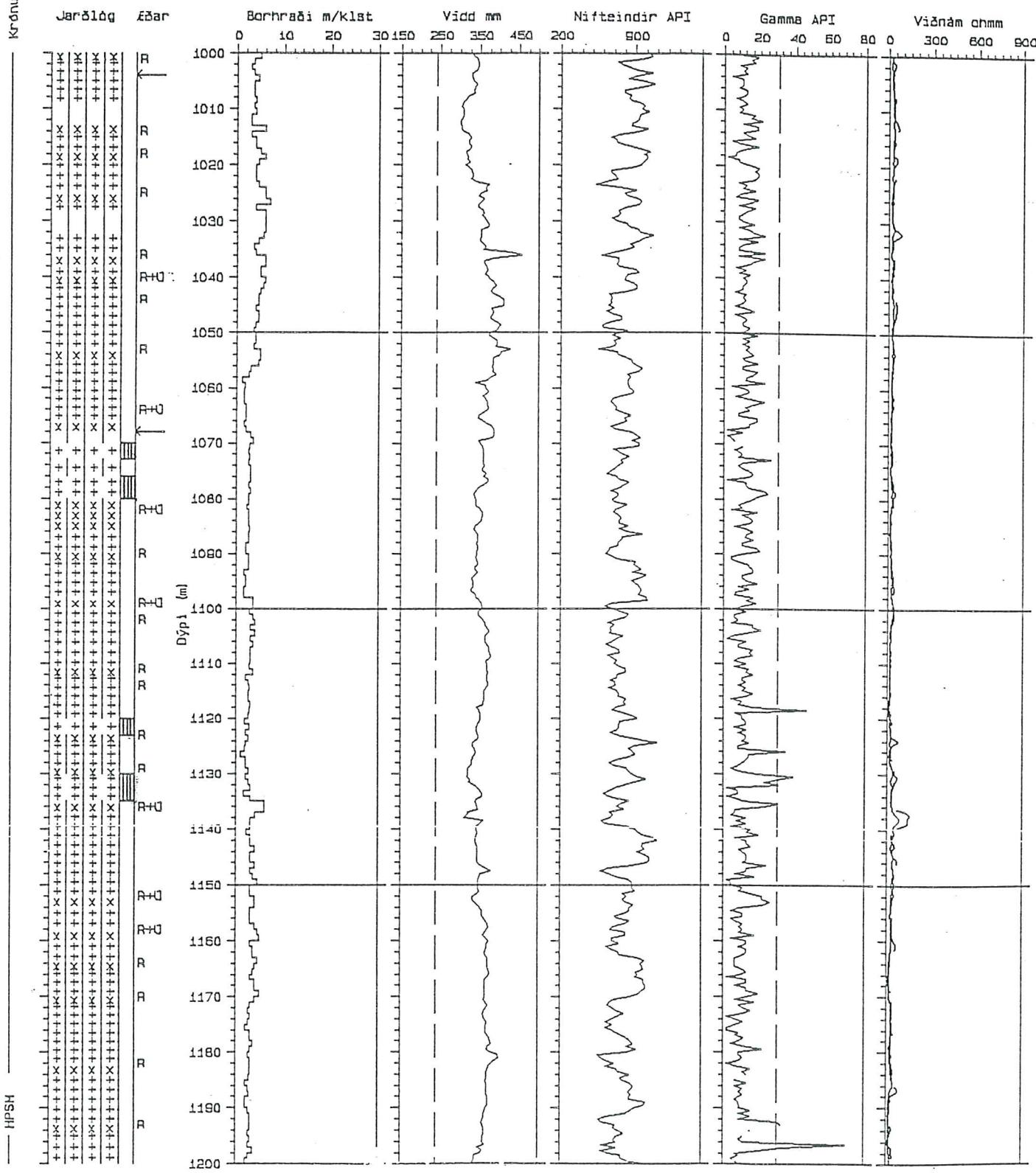
Krónumgerð

HPSH

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

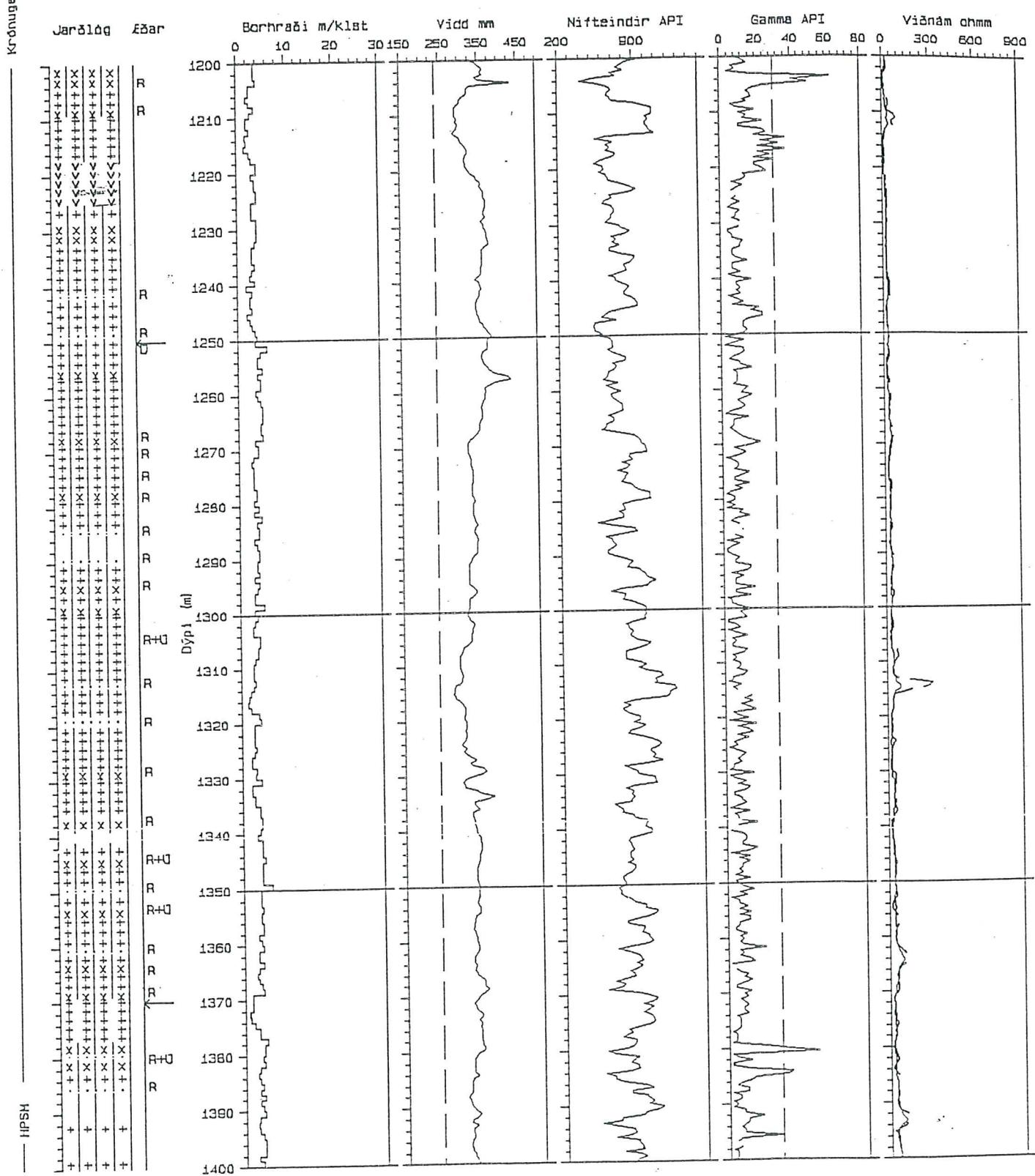
Krönnugerað

HPSH

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Krönnugerð

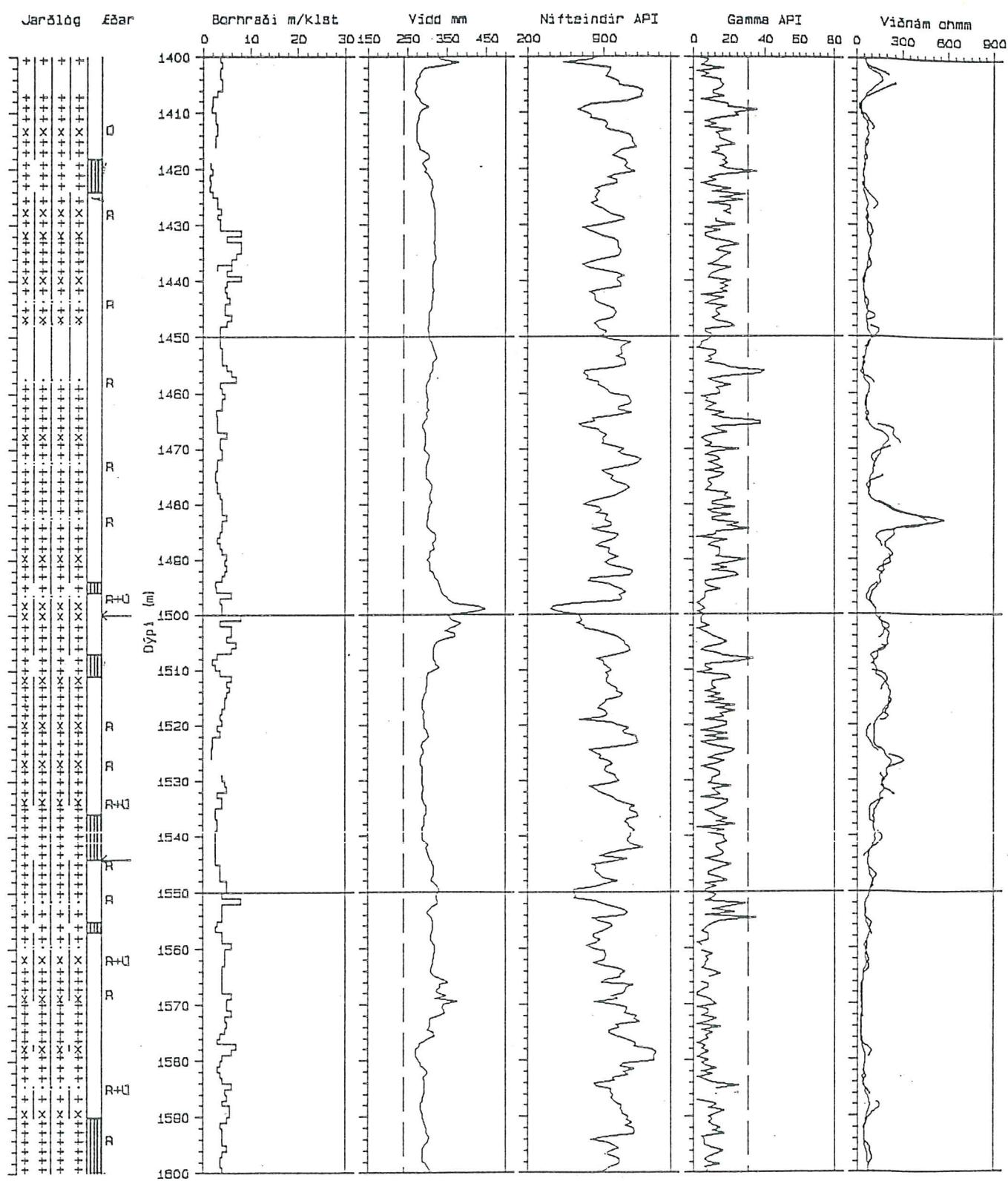
HPSH

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Kronugerð

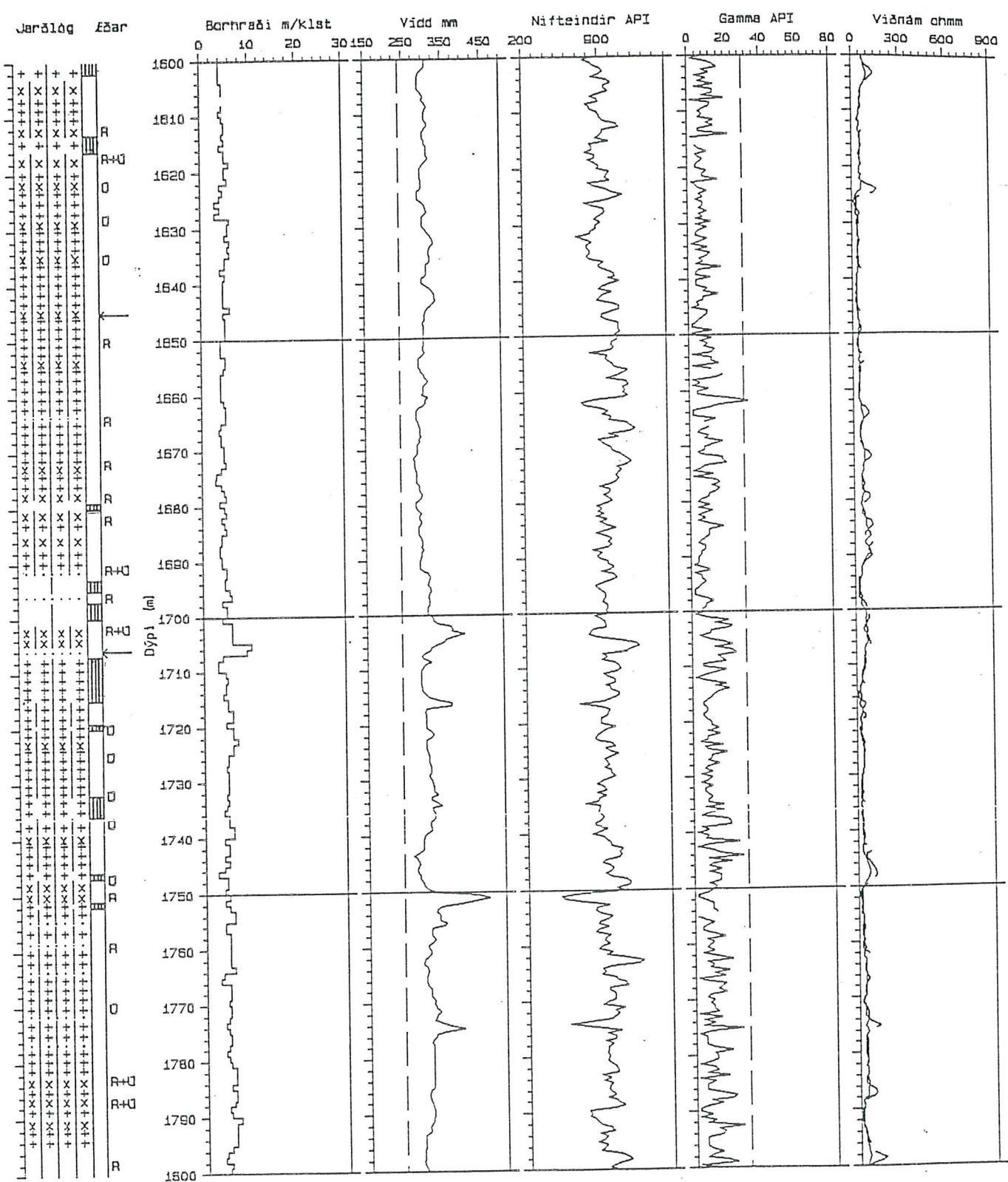
HPSH

J-44

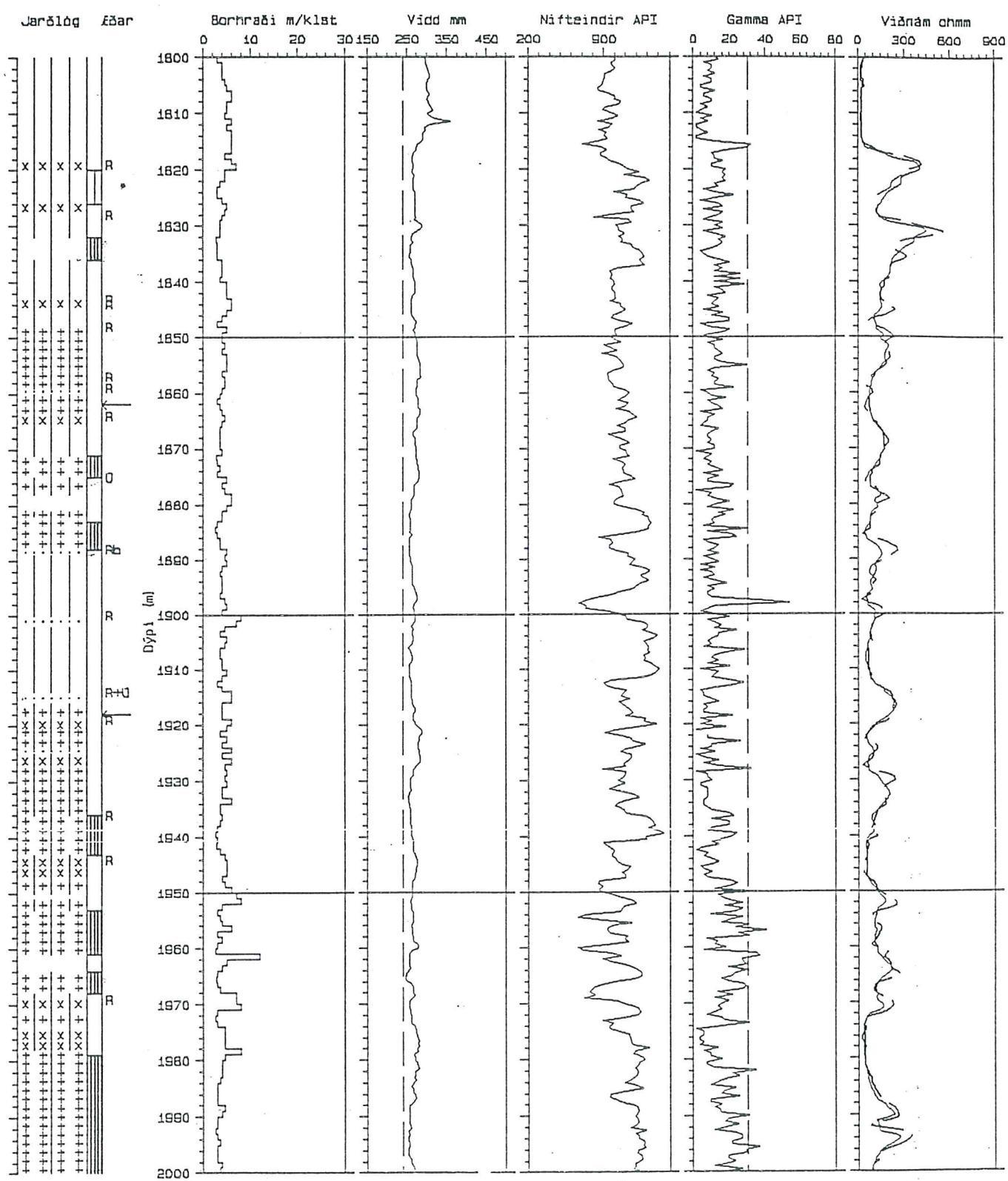
Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Króthuggerð

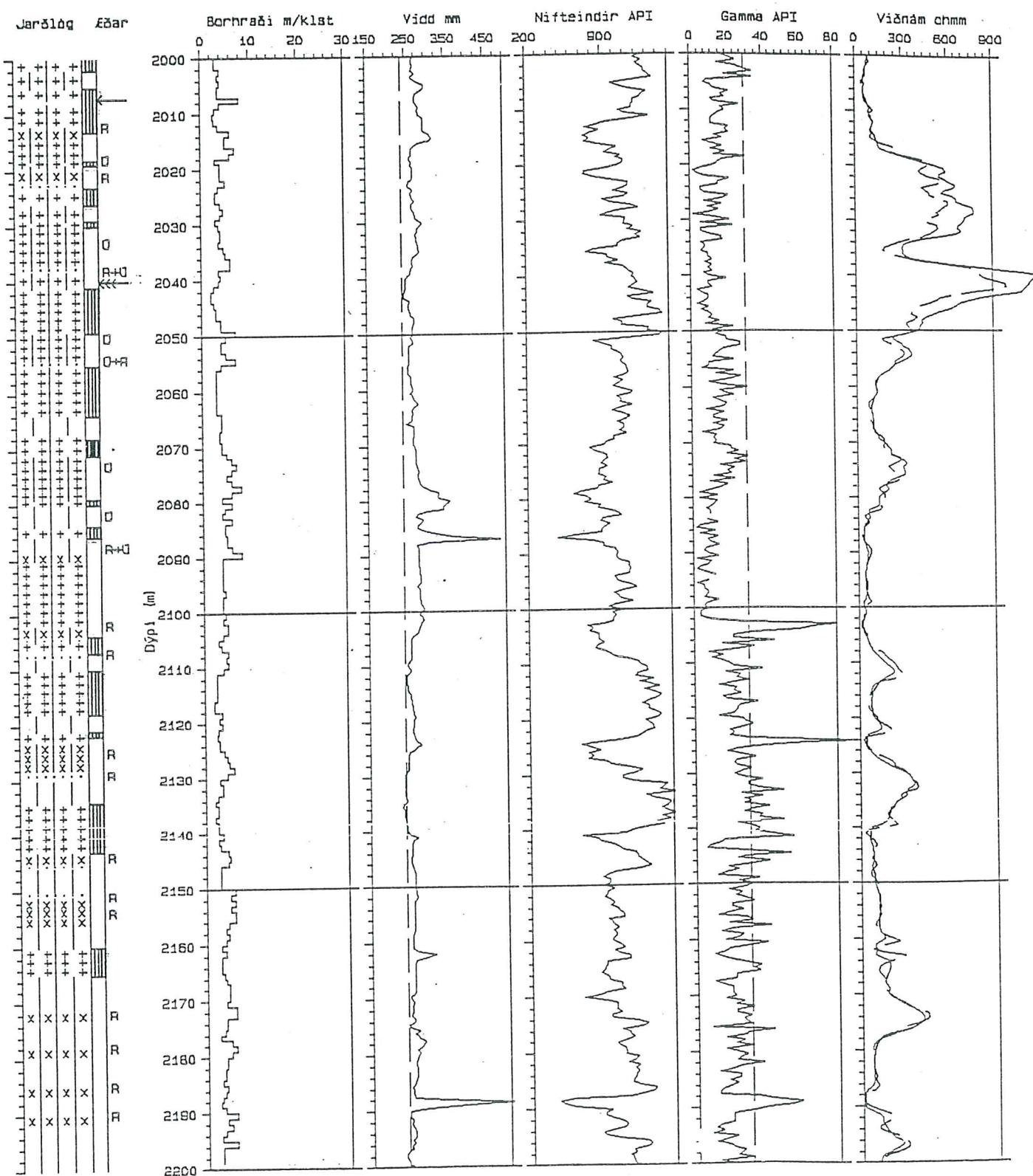
Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Kröndugerað

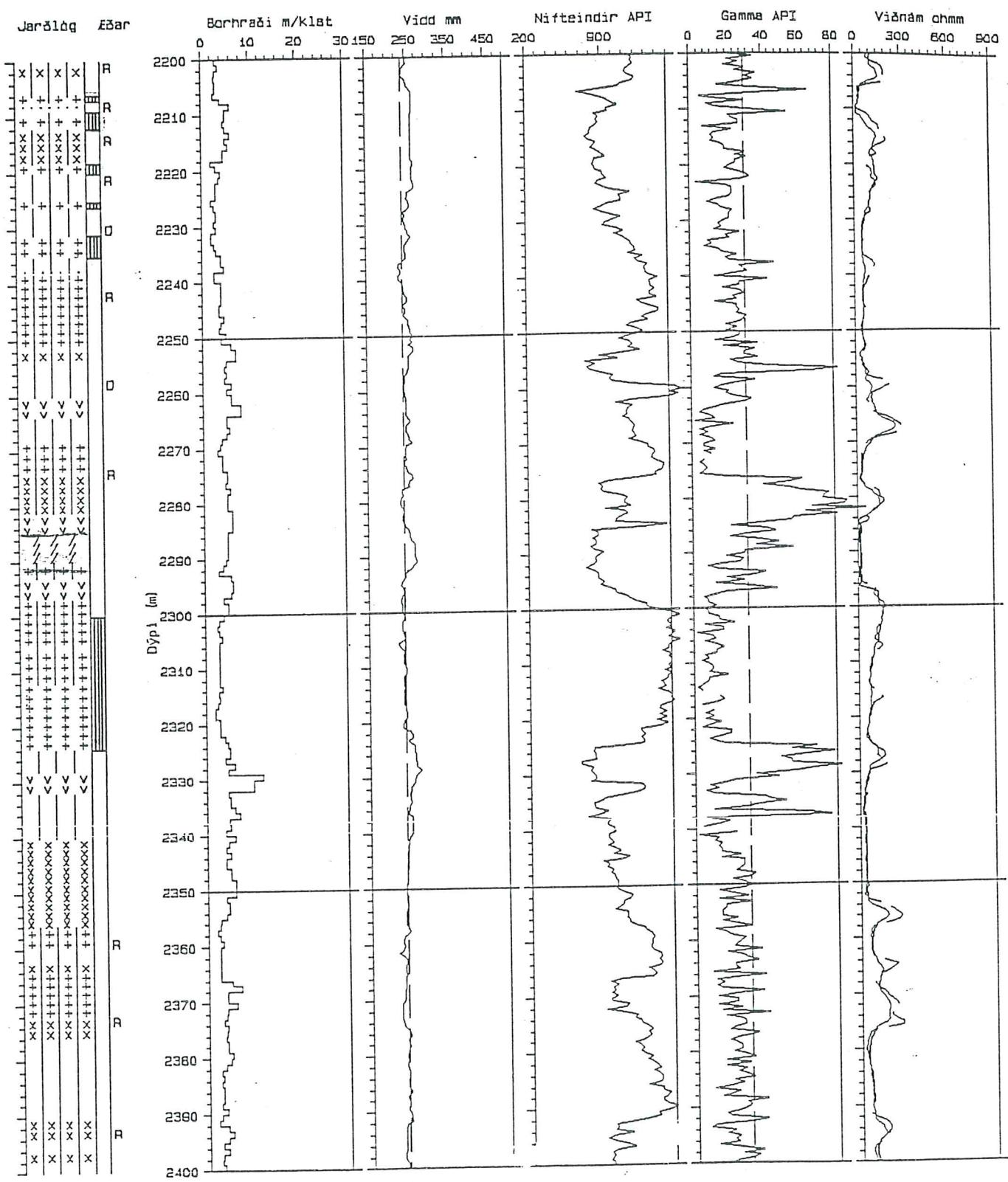
Seltjarnarnes hola SN-12 Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Kündungen

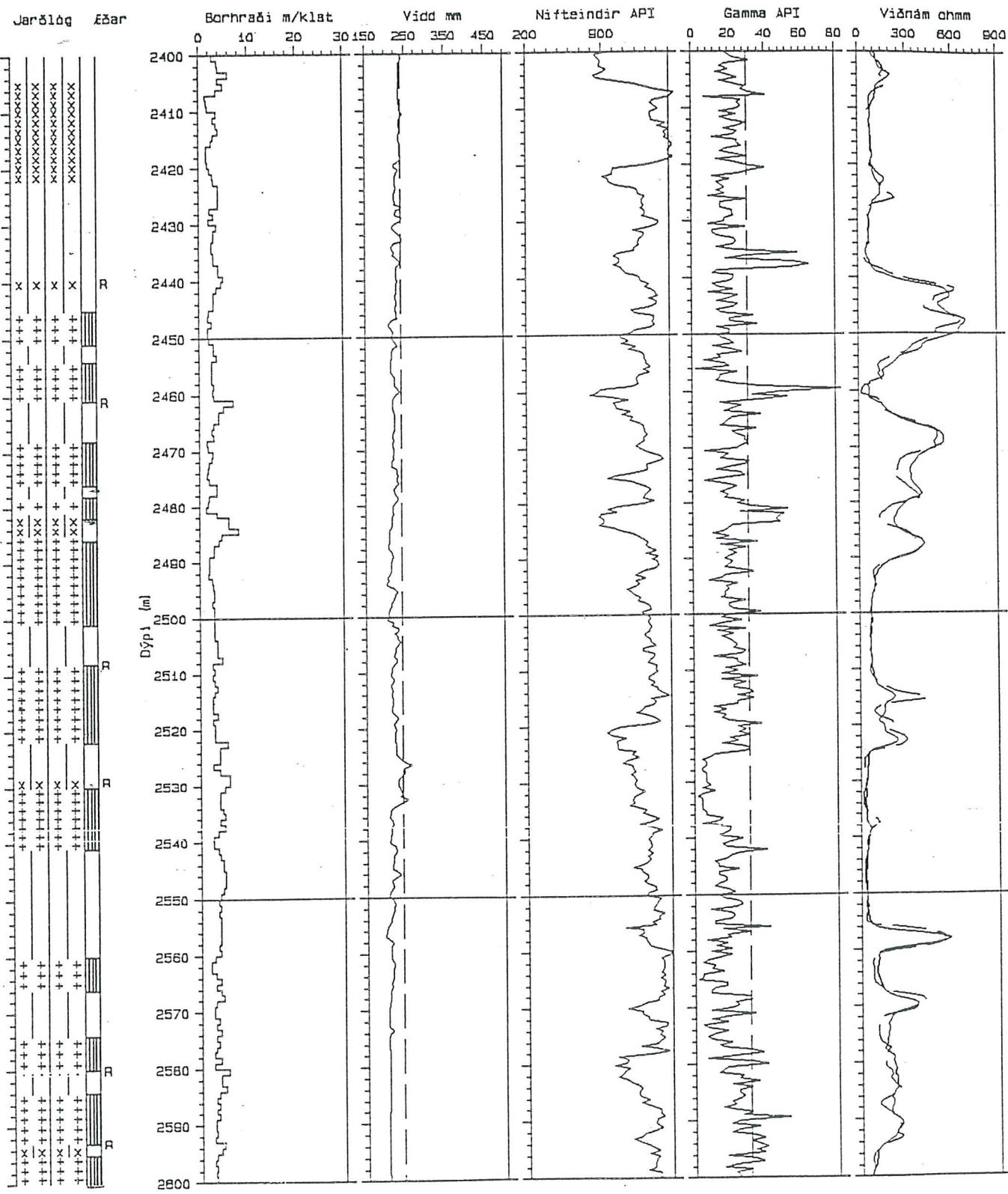
Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Kortnúmer

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

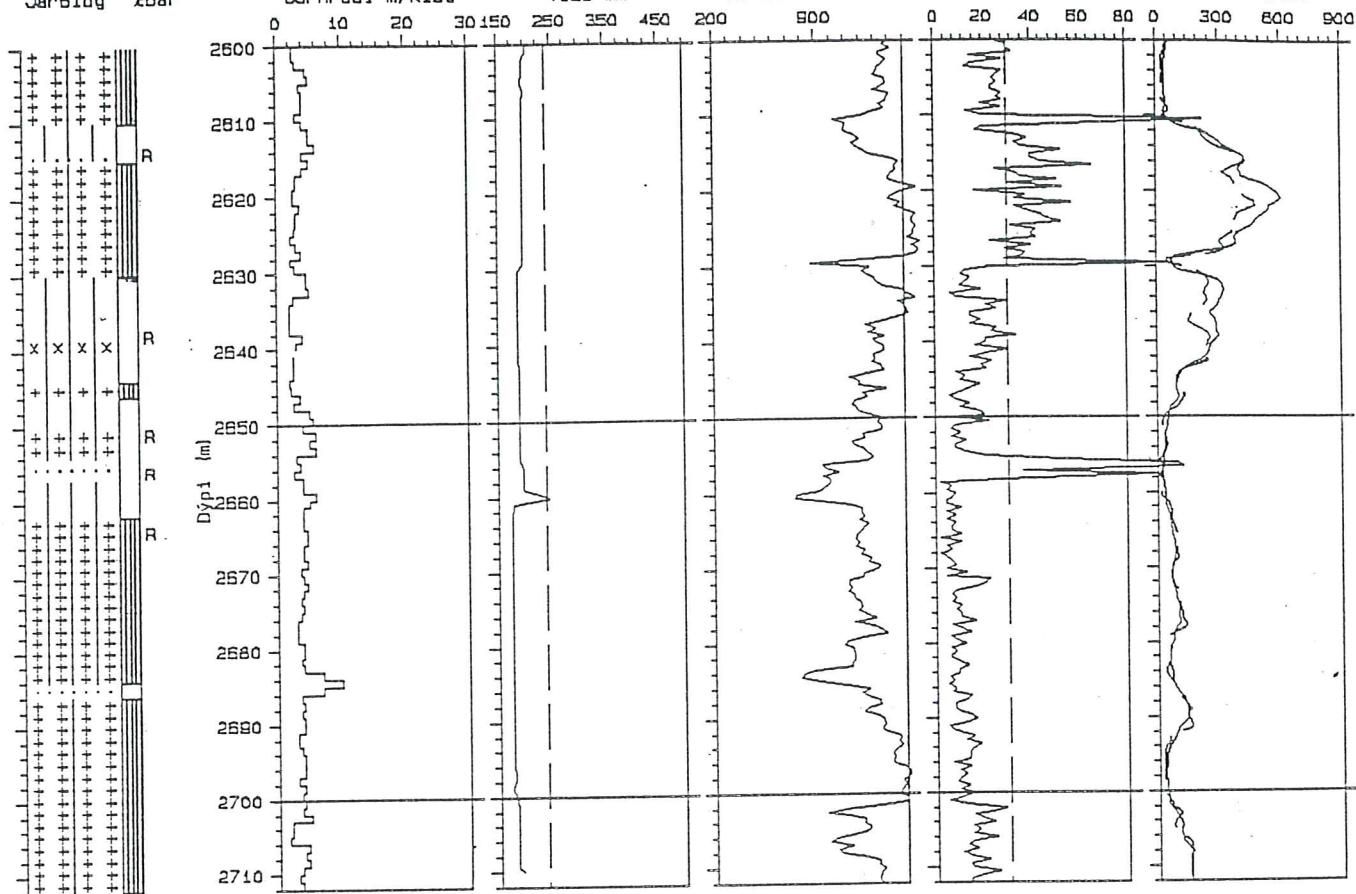
Kronugerð

Seltjarnarnes hola SN-12
Jarðlagasnið og jarðlagamælingar

Kronugerð

Jarðlag Eðar

← FP-63

Skýringar við jarðlagasnið

	Fersklegt fin-meðalkorna basalt		Tuff
	Ummyndað fin-meðalkorna basalt		Sört finkornndtt berg
	Fersklegt meðal-grófkorna basalt		Isört finkornátt berg
	Ummyndað meðal-grófkorna basalt		Finkornátt set
	Dólarít inniskot		Grófkornátt set
	Fersklegt glerjað basalt		Svarf vantar
	Ummyndað glerjað basalt		
	Basaltrik breksia		

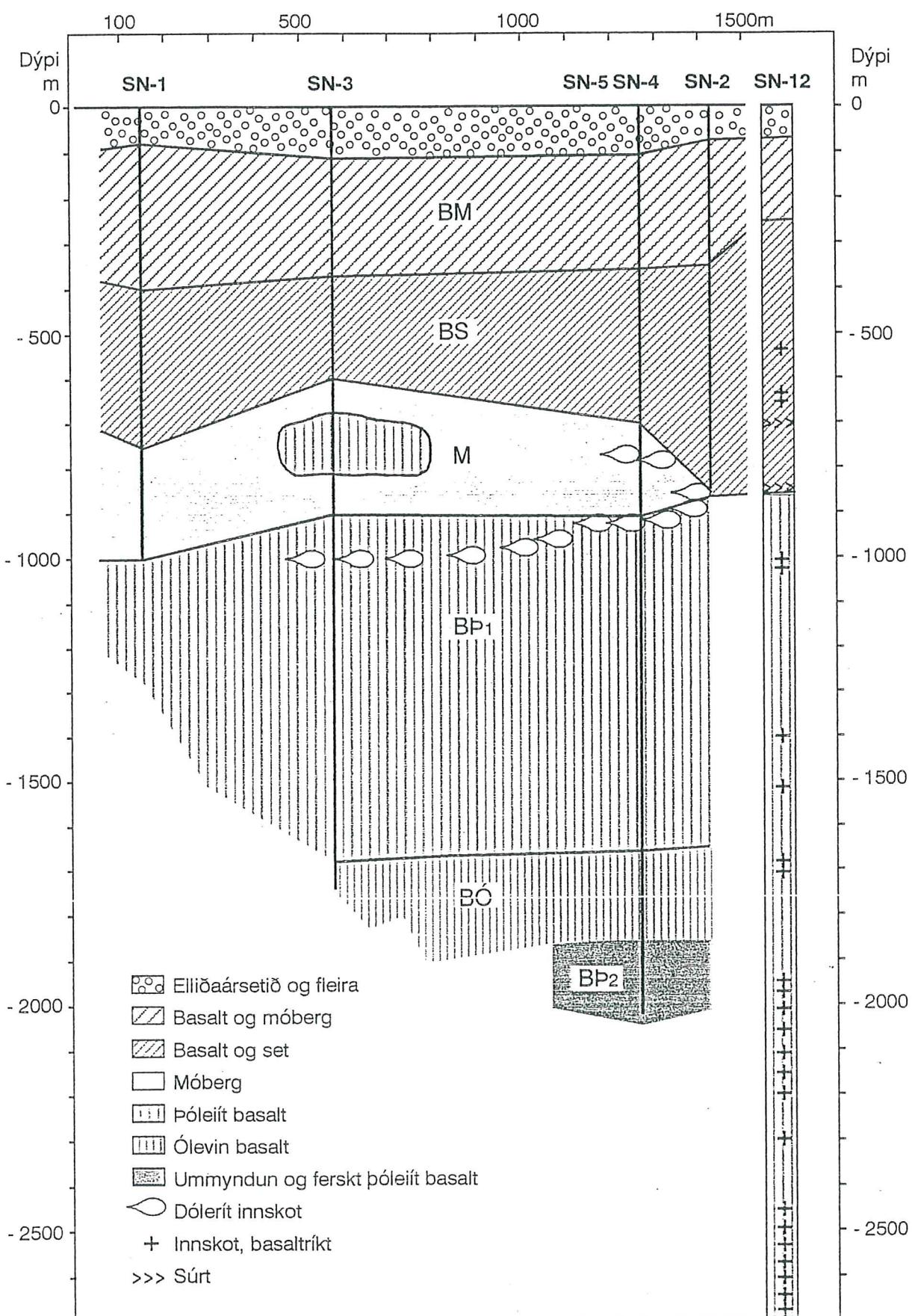
← : Lítill vatnszð

R : rauft eða oxad

O og Z : Áberandi mikil af útfellingum

↔ : Stór vatnszð

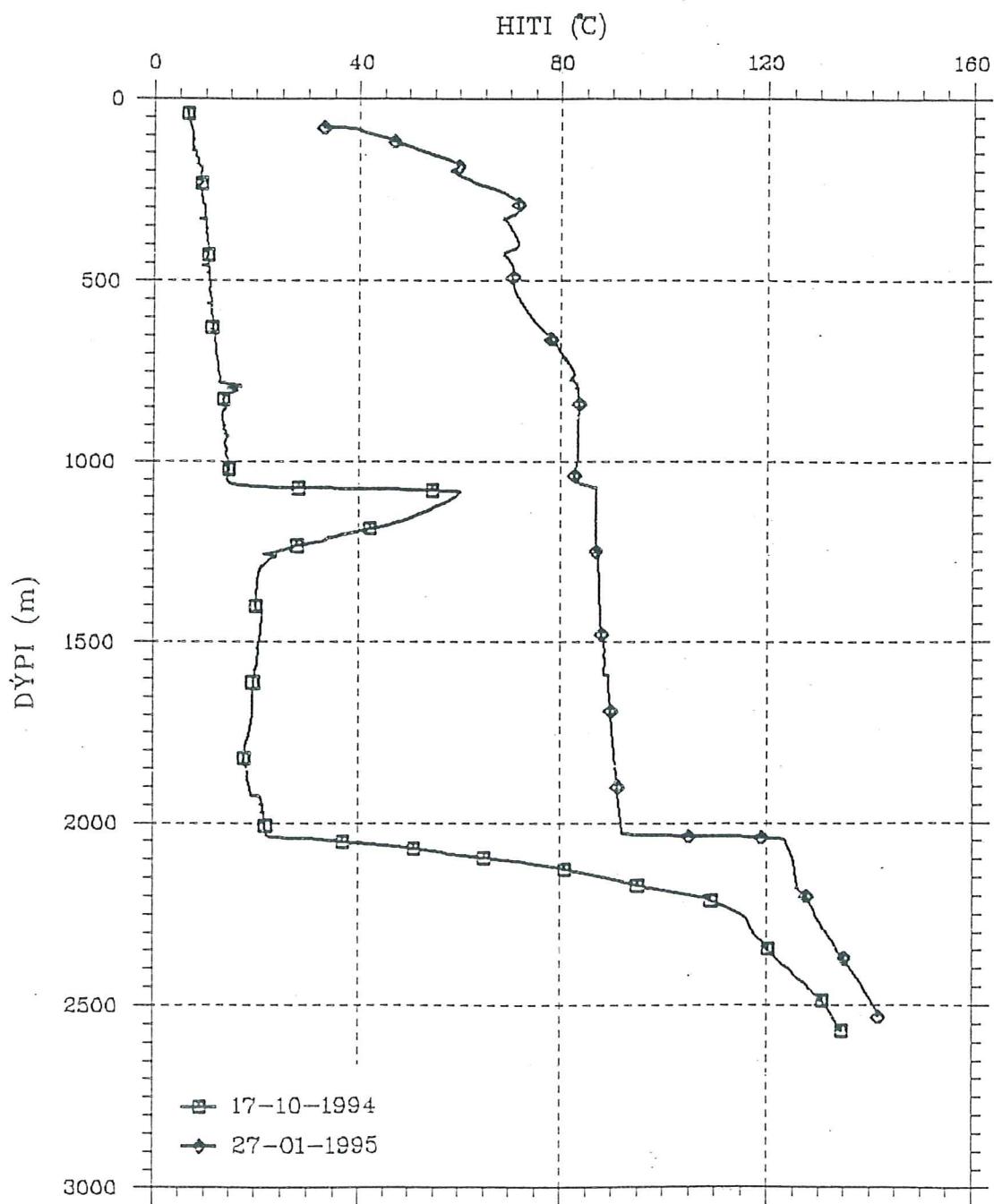
G : grænt

Fyrnal 3.2

31 Jan 1995 htul
L= 9612 Oracle

Ráðagerði SN-12
Seltjarnarnes

Mynd 5.1